

A POET AND SOCIETY IN A LITERARY TEXT
პოეტი და საზოგადოება ლიტერატურულ ტექსტში

TAMAR GOGOLADZE

Professor of Gori State Teaching
University, Gori, Georgia
ORCID: 0000-0003-0450-2924
tamilagogoladze@gmail.com
+995 577 25 12 72

Abstract

Since the beginning of the XIX century the information about European writers and their recognized creations comes into cognition of Georgian people by books written in foreign languages or translated from foreign languages and later by means of press. The excellent example of this is mentioning outstanding European poets' names (Torquato Tasso, Shakespeare, Dante, Ovid, Camoens) in the early plays ("The Mad", "The Dispute") of Giorgi Eristavi (1811-1864), the playwright, the founder of the Georgian theatre and the Journal "Tsiskari" and famous Georgian poet. Later, he creatively expands the goal and purpose of the poet, discussing his fate by reminiscences of the main character of the comedies and in the monologues of a young poet Beglar, which is presented as the first attempt of the poet to introduce a lyrical hero in playwriting in the episode (the seventh) of a famous Portuguese Writer, the author of "The Lusians", Luis De Camoens (1524-1580).

Keywords: Luis De Camoens, Giorgi Eristavi

თამარ გოგოლაძე

გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტის
პროფესორი, გორი, საქართველო
ORCID: 0000-0003-0450-2924
tamilagogoladze@gmail.com
+995 577 25 12 72

აბსტრაქტი

XIX საუკუნის დასაწყისიდან ქართულ ცნობიერებაში უცხოურ ენაზე დაწერილი, თუ თარგმნილი წიგნებით, მოგვიანებით პრესის მეშვეობით, იჭრება ინფორმაცია ევროპელი მწერლებისა და მათი აღიარებული შემოქმედების შესახებ. ამისი შესანიშნავი მაგალითია ქართული თეატრის, ჟურნალი „ცისკრის“ დამაარსებლის, პოეტის, დრამატურგის, შესანიშნავი ქართველი მოღვაწის გიორგი ერისთავის (1811-1864) მიერ თავის ადრეულ პიესებში („შეშლილი“, „დავა“) გამოჩენილ ევროპელ პოეტთა სახელების მოხსენიება (ტორკვატო ტასო, დანტე, შექსპირი, ოვიდიუსი, კამოენსი...). გ. ერისთავი შემოქმედებითად განავრცობს ცნობილი პორტუგალიელი მწერლის, „ლუზიადების“

ავტორის, ლუის დე კამონსის (1524-1580) ერთი ქების (მეშვიდე) ეპიზოდში პოეტის მიზანსა და დანიშნულებას, მის ბედზე მსჯელობით, რემინესცენციით კომედიებში („შემლილი“, „დავა“) მთავარი პერსონაჟის ახალგაზრდა პოეტ ბეგლარის მონოლოგებში, რაც წარმოგვიდგება კიდევ პირველ ცდად პოეტის, როგორც ლირიკული გმირის, შემოყვანისა დრამატურგიაში.

საკვანძო სიტყვები: ლუის დე კამონსი, გიორგი ერისთავი

შესავალი

ძველ ქართულ მწერლობაში პოეტი და მისი შემოქმედება, როგორც რეალური ცხოვრებაში, ისე მხატვრულ ტექსტებში მოიხსენიება პატივისცემით, ხოლო XIX საუკუნის დასაწყისიდან იგი იქცევა ჩვეულებრივ პიროვნებად და თუ მას აკლია პრაქტიციზმი, შესაძლებელია დაუპირისპირდეს მას მომხმარებლური საკითხებით დაინტერესებული საზოგადოება. ამას ემატება ევროპულ ლიტერატურაში, ცნობილი მეამბოხე, საზოგადოების საუკეთესო იდეალებისთვის მებრძოლი, ნიჭით გამორჩეულ პოეტთა სახელებიც ქართულ ცნობიერებაში, რომლებიც ნელ-ნელა იკაფავს გზას მკითხველისაკენ, ძირითადად პრესის განვითარების მხარდამხარ. „ქართული პერიოდიკის, რუსეთიდან და უცხოეთიდან ჩამოტანილი, ორიგინალში წაკითხული თუ თარგმნილი ლიტერატურის მეშვეობით საზოგადოება ეზიარა მისი თანადროული მსოფლიოს პოლიტიკური და კულტურული ცხოვრების მნიშვნელოვან მოვლენებს, საზოგადოებრივ ტენდენციებს, ესთეტიკურ იდეალებს“ (ქართული რეალიზმის სათავეებთან, 2015:55). ასე შემოდის 50-იანი წლების ქართულ ლიტერატურაში ევროპის გამოჩენილი პოეტების ოვიდიუსას, დანტეს, ტორკვატო ტასოს, ბაირონის, კამონსის სახელები, რომლებიც 1832 წლის თავადაზნაურთა შეთქმულების აქტიური მონაწილის, ქართული თეატრის, ჟურნალ „ცისკრის“ დამაარსებელ პოეტსა და დრამატურგ გიორგი ერისთავთანაა დაკავშირებული.

მეთოდები

სტატიაში თანამიმდევრულად გამოყენებულია კომპარატივისტული და ტიპოლოგიური მეთოდები. კვლევა წარმოებდა კონკრეტული პოეტიკური, კრიტიკული, ისტორიული კონცეპტის ჭრილში.

კამონსის ბიოგრაფიის პარალელურად ვიკვლევდით მის შეხედულებებს პოეტისა და საზოგადოების ურთიერთმიმართების საკითხებზე, რაც, ბუნებრივია, უფრო ძველ ეპოქას უკავშირდება, გ. ერისთავის პოეტურ ცნობიერებაში კამონსის შემოსვლას უშუალოდ ვ. ჟუკოვსკის ამავე სახელწოდების პოემის გავლენით, დროისა და სივრცის იმ პერიოდებს, როდის უნდა დაბადებულიყო მისი შთაგონება და რემინესცენციებს ორ მხატვრულ ტექსტში: კომედია-პოემა „შემლილი“, კომედია „დავა“.

მსჯელობა და შედეგები

სწორედ გ. ერისთავმა პირველად ახსენა ზემოდასახელებული პოეტები თავის შემოქმედებაში და შემოიყვანა ახალი პერსონაჟი, პოეტური ნიჭით დაჯილდოებული ბეგლარი, რომელსაც უპირისპირდება საზოგადოება. ჰიპოთეზად წამოყენებულია ჩამოთვლილთაგან კამონსის მაგალითი - „ბედისწერა და შემოქმედება“ („ლუზიადები“) და დასაბუთებულია, რომ სწორედ მისგან მომდინარეობს პოეტისა და საზოგადოების თემა, ახსნილია, მისი შემოსვლა და ეპოქა ქართველი დრამატურგის ცნობიერებაში,

რაზედაც გარდა რამდენიმე ავტორისა (დავით გამეზარდაშვილის, ლადო მინაშვილის, ალექსანდრე კალანდაძის და კამოენსის მთარგმნელის, პოეტ ჯემალ ინჯიასი) არაა გამახვილებული ყურადღება.

XIX საუკუნის პირველ ნახევარში 3 საუკუნისწინანდელი პოეტის, კამოენსის, შემოსვლა ქართულ სინამდვილეში, აშკარაა, რადგა მიზეზებით უნდა ყოფილიყო გაპირობებული. ეს კი დამოუკიდებლობადაკარგული, 1832 წლის შეთქმულების, პოლონეთის აჯანყების ჩახშობის, გადასახლებებისა და დასჯის შიმშილქვეშ მიყურებული ერისათვის მაინც სხვა ქვეყნის, პორტუგალიელი ავტორის, პატრიოტული აღმოკვნესა შეიძლება გამხდარიყო, რომლის სამშობლოს დამოუკიდებელი არსებობა ესპანეთის უღელქვეშ თითქმის სიცოცხლის ხოლო პერიოდს დაემთხვა. ამიტომ აღმოხდება შიმშილსა, ავადმყოფობასა და უკიდურეს გაჭირვებაში ჩავარდნილ პოეტს მეგობრისადმი მიწერილ ერთ წერილში: „მე ვკვდები არამარტო ჩემს სამშობლოში, არამედ მასთან ერთად“. მშობლიური პორტუგალიის ისტორიული წარსულისა და მისი გმირული არმადას წარმატებებით აღფრთოვანებული კამოენსის განცდა რომანტიზმის ეპოქაში საკმაოდ მძლავრად გაჟღერდა.

კამოენსის გვარი თანამედროვე პორტუგალიურ ენაზე ასე ჟღერს: „ლუიმ დე კამონში, რუსულ ენაზე მ. ლომონოსოვი მას, როგორც კამუენსს, ისე ასახელებს, მაგრამ, სადაც კი მოიხსენიებოდა „ლუზიადები“, ავტორს კამოენსს უწოდებდნენ. 1959 წელს „საზღვარგარეთული ლიტერატურის ისტორიის“ (1959 წ.) სახელმძღვანელოში ნატალია ორლოვსკაიას მიერ აღორძინების ეპოქის ესპანური და პორტუგალიური ლიტერატურის მიმოხილვაში გადმოცემულია მისი მოკლე ბიოგრაფია და „ლუზიადების“ შინაარსი.

ქართული ლიტერატურის ისტორიის (რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის 1969 წლის გამოცემა) III ტომში (დავით გამეზარდაშვილის წერილში „გიორგი ერისთავი“) პოემა კომედიის „შემლილის“ პერსონაჟის ბეგლარის მონოლოგის ნაწყვეტში კი გაჟღერებულია:

„ტორკვატო ტასი?
ვერ სცანით ფასი;
უწოდეთ მტერი,
ჰქმენით პერობილი
მის მღერა ტკბილი,
ვერ მოიგონეთ!
თქვენში არ იყო, კამოენსი მოკვდა მშიერი?!“

(ქართული ლიტერატურა II, 1969:312).

2013 წელს ქართულ ენაზე გამოვიდა ლუის დე კამოენსის „ლუზიადების“ პოეტ ჯემალ ინჯიასეული თარგმანი, რომლის ბოლოსიტყვაობაში კვლავ მოყვანილია ფრაზა, ამჯერად გიორგი ერისთავის პიესა „დავიდან“: „თქვენთან არ იყო კამოენსი მოკვდა მშიერი?!“ (კამოენსი, 2013:390) ყოველივე ამან დაბადა ჩვენში ინტერესი საკითხისადმი: საიდან იცნობდა (უფრო ზუსტად, რა წყაროდან იცნობდა) ქართველი პოეტი, დრამატურგი კამოენსს, მის ბიოგრაფიას და რატომ მოიხსენიებს მას მსოფლიოს გამოჩენილ პოეტთა სახელების გვერდით. გარდა ამისა ორივე მონოლოგის ნაწყვეტი („შემლილიდან“, „დავიდან“) ეკუთვნის ახალგაზრდა პოეტს, პერსონაჟ ბეგლარს, რომელიც არაა დაფასებული იმდროინდელ თავადაზნაურთა თუ ვაჭართა საზოგადოებაში, ქცეულა დაცინვის ობიექტად და დაწუნებულია, როგორც მომავალი ღირსეული სასიძო.

ვფიქრობთ, აღნიშნული საკითხების კვლევა, თვით კამოენსის ქართულ კულტურულ სივრცეში მოხვედრის წყაროს მოძიებით, მნიშვნელოვანია XIX საუკუნის I ნახევრის ქართულ საზოგადოებრივი ცნობიერების შესწავლის თვალსაზრისითაც.

კამოენსმა ჭეშმარიტად დაიმკვიდრა სახელი დიდი პოეტისა აღორძინების ეპოქის შემოქმედთა შორის. მისმა ცხოვრებამ თავისებურად მეტად რთული გზა გაიარა. იგი უძველესი გალისიური გვარიდან იყო, დედის მხრივ ენათესავებოდა ცნობილ მოგზაურს ვასკო და გამას, მამის მხრიდან ვასკო პირეს დე კამოენსი ყოფილა მეომარი და ბრწყინვალე პოეტი-ტრუბადური. დედის, ანას, გარდაცვალების შემდეგ მამა სიმონი მეორედ დაქორწინებულა და შემდგომ გემის კაპიტნად ინდოეთში გამგზავრებულა, სადაც გოას მახლობლად, ქარიშხალში მოყვა და გარდაიცვალა. 1537-1542 წლებში კამოენსს უსწავლია კოიმბრეს უნივერსიტეტში, რომელიც ერთ-ერთი უძველესია ევროპაში (დაარსებულა 1290 წელს). ეს უნივერსიტეტი ჯერ ლისაბონში დაარსდა, შემდეგ კი გადავიდა ქალაქ კოიმბრეში, რომლის ბიბლიოთეკაც ძალზე მდიდარია. განსაცვიფრებელია ის ფაქტი, რომ კამოენსს მიუღია საკმაოდ გლობალური ცოდნა ისტორიასა, მითოლოგიასა, ფილოლოგიასა და ასტონომიაში, რაც ასე საოცარი სიცხადით პოეტურადაა წარმოდგენილი მის „ლუზიადებში“. მომდევნო პერიოდში სამეფო კართან სიახლოვემ მას ბედნიერაბაც მოუტანა და განდევნილობაც, რასაც მოჰყვა სამხედრო სამსახური (1551-1552 წ.წ.), ტუსაღობაც და, ბოლოს, მეფე ჟუან III ბრძანებით, ინდოეთში გაგზავნილ გემზე უბრალო მეზღვაურად განწესება. არსებობს მოსაზრება, რომ სწორედ ამ პერიოდს ეკუთვნის მისი პირველი „ქებების“ შექმნა პოემისათვის. ინდოეთში მან რაღაც ქონებაც შეიძინა, რაც დაკარგა უკან დაბრუნებისას გემის ქარიშხალში მოხვედრის დროს, როდესაც პოეტმა მხოლოდ „ლუზიადების“ ხელნაწერი გადაარჩინა და ასე დაბრუნდა (1570 წ.) ლისაბონში. „ლუზიადები“, რომელიც მეფე სებასტიანს მიუძღვნა, გამოქვეყნდა 1572 წელს და, შედგება რა 10 „ქებისაგან“, მოიცავს 1102 ოქტავას.

ერთ-ერთი ბრძოლისას სეუტას გარნიზონში მან დაკარგა მარჯვენა თვალი. უსახსროდ დარჩენილ პოეტს მეფემ დურგალ-ხელოსნის შემოსავლის ტოლფასი პენსია დაუნიშნა და აღსასრულიც ჰპოვა უპატრონოთა ჰოსპიტალში 1580 წლის 10 ივნისს. დაკრძალეს შეგროვილი მოწყალებით, ლისაბონში, წმ. ანას ტაძარში. სხვა ცნობით, იგი დაკრძალული იქნა სხვა ლატაკ ადამიანებთან და 16 წლის შემდეგ დონ გონსალო კუტინიუმ გადაასვენა წმ. ანას ტაძარში, თანაც პოეტის გამოსახულებიანი ქვა დაადო წარწერით: „აქ განისვენებს ლუის კამოენსი, თავისი დროის პოეტების მეფე, ის, რომელიც ცხოვრობდა სილატაკეში და ასევე გარდაიცვალა MDLXXIX“.

1755 წლის მიწისძვრის დროს წმ. ანას ტაძარი დაინგრა და მის ქვეშ მოჰყვა იქ დაცული საფლავებიც, რომლებშიც 1855 წელს იპოვეს კამოენსის სარკოფაგიც, ხოლო 1880 წელს, პოეტის გარდაცვალებიდან 3 საუკუნის აღსანიშნავად განათავსეს ჟერონიმუმის მონასტერში, ბელენში, ვასკო და გამას ნეშტთან ერთად. მათ შუაშია დამოუკიდებელი პორტუგალიის უკანასკნელი მეფე სებასტიანის სარკოფაგი, მარცხნივ ვასკო და გამასი, მარჯვნივ კი - კამოენსისა.

ჟერონიმუმის მონასტერი, ერთ-ერთი უმთავრესი არქიტექტურული ღირსშესანიშნაობაა ლისაბონისა. მისი საოცარი ინტერიერი „сравнивали с грандизным морским гротом, с роцшей пальм, с тянщимся ввысь образованиями сталагмитов. Достигнутое в интерьере церкви единство пристрастного впечатления вызывает ассоциацию с великолепным залом, залитым ясным светом. Данное обстоятельство следует подчеркнуть особо, ибо освещенность и пристрастность, свойственное португальским храмам (в отличие, например от испанских), достигает здесь своей кульминации.“

Тени сгущаются в беленской церкви лишь в рукавах трансепта, в более поздней по времени и более громоздкой главной капелле (последняя треть XVI века, архитектуры Диого де Торральва и Жероминьо де Руан). В западной части храма находятся гробницы великих сынов Португалии – Васко да Гамы и Луиса де Камоэнса“ (Кантерева, 1990:133-136).

კამოენსის გარდაცვალების დღე, 10 ივნისი, აღინიშნება პორტუგალიაში დამოუკიდებლობის დღედ, მისი სახელი ეწოდა მერკურზე ერთ-ერთ კრატერს. არსებობს კამოენსის სახელობის ლიტერატურული პრემია პორტუგალიურენოვანი ქვეყნების პოეტებისათვის. მისი მუზეუმებია ჩინეთში, მაკაოში.

მსოფლიოში არსებობს კამოენსის „ლუზიადების“ და სონეტების არაერთი თარგმანი. რუსმა ა. ი. დმიტრიევმა 1788 წელს ფრანგული წყაროებიდან (ჟ.ფ. დე ლაბარტისა) პროზაული თარგმანი გააკეთა.

ევროპაში მოგზაურობისას რუსი რომანტიკოსი პოეტი ვასილი ჟუკოვსკი ავადმყოფობის გამო ვენაში ჩერდება. აქ ბურგეტატრში ესწრება ფრიდრიხ ჰალმის ხუთაქტიან დრამატულ პოემას „კამოენსი“, რამაც მას შთააგონა გაეკეთებინა თავისუფალი თარგმანი. და აი, 1839 წლის მარტში ჟურნალ „Отечественные записки“-ს VI ტომში სათაურით „დრამატული ნაწყვეტი“ იბეჭდება ფ. ჰალმის პოემის თავისუფალი თარგმანი.

ფრიდრიხ ჰალმი ფსევდონიმია ბარონ ელიგი-ფრანც მიუნხბელიგჰაუზენისა (1806-1871) გერმანელი პოეტისა და დრამატურგისა, რომელმაც დაწერა დრამატული პოემა, ხოლო ჟუკოვსკიმ მეტად თავისუფალი თარგმანი 1839 წელს გამოაქვეყნა.

პოემა აღწერს კამოენსის სიცოცხლის ბოლო დღეებს, რომელიც მან უპატრონოთა ჰოსპიტალში გაატარა. აქ მას ეწვია ბავშვობის მეგობარი დონ იოზე კვეველო კასტელ ბრანკა, რომელმაც დიდი ქონება ჩაიგდო ხელში და ახლა ეპატიჟება თავისთან საცხოვრებლად, მაგრამ ერთი პირობით, რომ მის ვაჟს, ვასკოს თავიდან ამოუგდოს პოეტობის სურვილი და გატაცება. შემდგომ თვით ვასკოც ეწვევა კამოენსს და ესაუბრება მას. ვასკო გრძნობს, რომ პოეზია უპირველესია, ხოლო კამოენსი უკანასკნელ წუთებს სწორედ პოეზიაზე საუბრობს, მას მიიჩნევს ამქვეყნიური უწმინდესი ოცნებების ღვთაებად:

„Ты, ты, поэзия, тебя я узнаю
У гроба я постиг тебя знаменование,
Благославляю жизнь тревожную мою!
Благословенно будь души моей старанием!
Смерть! смерть, великий дух! я слышу весть твою;
Меня всего твою проникнуло сияние“.

([http://www.lit-](http://www.lit-info.ru/literature/author/zhukovskij-vasilij-andreevich.htm)

[info.ru/literature/author/zhukovskij-vasilij-andreevich.htm](http://www.lit-info.ru/literature/author/zhukovskij-vasilij-andreevich.htm))

როგორც მკვლევარი ც.ს. ვოლპე აღნიშნავს, ვასილი ჟუკოვსკის ეს პოემა ავტობიოგრაფიულ იერს ატარებს. ჰალმთან არაა ლექსები „პოეზია ზეციური რელიგიისა მიწიერი და“. „Тему поэзии Жуковский развивает самостоятельно. Обожествление поэзии и утверждение ее «святого» назначения имеет при этом не только религиозный, но и общественный смысл“ (Источники: <http://www.lit-info.ru/literature/author/voloshin-maksimilian-aleksandrovich.htm>).

რატომ დაგვჭირდა ეს ვრცელი ექსკურსი? სწორედ იმისათვის, რომ პოეზიის უზენაესობაზე საუბარი თავად მხატვრულ ტექსტში ქართულ სინამდვილეში, ჩვენი ვარაუდით, ჟუკოვსკის პოემიდან უნდა მომდინარეობდეს. საიდან უნდა შეეტყო გიორგი ერისთავს ამის შესახებ და როდის?

1838 წელს გიორგი ერისთავს უშვებენ ერთწლიანი შვებულებით საქართველოში საოჯახო საქმეების მოსაწესრიგებლად.

„1839 წლის ბოლოს გ. ერისთავი კვლავ დაბრუნდა პოლონეთში და 1841 წლამდე დაჰყო სამხედრო სამსახურში.

1841 წლის 3 ივნისს იგი შტაბს - კაპიტნის ჩინით გაუთავისუფლებიათ სამხედრო სამსახურიდან, მაგრამ 1842 წლის გაზაფხულამდე მაინც ვერ ბრუნდება საქართველოში“ (ქართული ლიტერატურის ისტორია, III, 1969:309).

დავით გამეზარდაშვილი აღნიშნავს, რომ გ. ერისთავს მანანა ორბელიანის სალონში გაუცვნია საზოგადოებისათვის თავისი დრამატული ნაწარმოებები, „რომელთა წერას მან ჯერ კიდევ 1939 წელს, შვებულებაში ყოფნის დროს მოჰკიდა ხელი. ამ წელს დაწერა მან „შემლილი“, ხოლო მომდევნო წელს (პოლონეთში ყოფნისას) დაასრულა კომედია „დავა“, რომლის წერა საქართველოში (1839 წელს) დაიწყო“ (ქართული ლიტერატურის ისტორია, III, 1969:310).

„შემლილის“ დაწერის თარიღად მკვლევარი ლადო მინაშვილი (ქართული ლიტერატურა 2) ასევე 1839 წელს ასახელებს. განსხვავებული აზრი ეკუთვნის მკვლევარ შალვა რადიანს, რომლის გ. ერისთავის თხზულებათა (1936 წ.) გამოცემის შენიშვნებში, ემყარება რა „გ. ერისთავზე დაწერილ დღემდე უცნობ ერთ მოგონებას (რომელიც გ. ერისთავის არქივშია დაცული), ვკითხულობთ შემდეგს: „როდესაც (ერისთავი) 1838 წ. დაბრუნდა პოლშიდან, მაშინ დასწერა პოემა „შემლილი“, ხელთნაწერის სახით პოემის ეს პირვანდელი რედაქცია დაცულია ლექსთა კრებულ ავტოგრაფში №1-ში, საქარ. მუზ. ყოფ. წერა-კითხვის №5075 და ამავე მუზ. ყოფ. საისტ. საით. საზ. ხელთ. №2899-ში. დაბეჭდილი სახით კი ავტორის ხელმოუწერლად მოუთავსებია დ. ჩუბინაშვილის „ქრესტომატიაში“ (1863 წ.) პოემის საბოლოო ტექსტი კი შემუშავებულია 60-იან წლებში და დაბეჭდილი გ. ერისთავის სიცოცხლეშივე ჟურ. „საქართველოს მოამბის“ 1862 წლის №2-ში“ (გ. ერისთავი, 1936:399) თუ მოყვანილი ციტირება სანდოა, უნდა ვიფიქროთ, რომ 1838 წელს დაიწყო პოემა „შემლილზე“ მუშაობა გ. ერისთავმა. მაგრამ ჟურნალ „საქართველოს მოამბეს“ დამოწმება კი არაზუსტია. იგი 1863 წელს ჟურნალის „საქართველოს მოამბე“ მეორე ნომერში დაიბეჭდა. ნაწარმოებს სათაურქვეშ მიწერილი აქვს „კომედია-პოემა“, რაც უთუოდ მის ჟანრობრივ რაობაზე მიგვანიშნებს ავტორისა და რედაქციის თვალსაზრისს გამოხატავს. თხზულება დაწერილია მსუბუქ, კარგად გამართული ლექსით, ავტობიოგრაფიული ხასიათის არის და 1838 წლითაა დათარიღებული“ (კალანდაძე, III, 1985:195). ა. კალანდაძე არ მიუთითებს წყაროს, თუმცა აქ ავტორი და რედაქციაა ნახსენები, და, სავარაუდოდ, თავად ავტორს, ე.ი. გ. ერისთავს უნდა ეკუთვნოდეს. მაგრამ საიდან გაჩნდა 1839 წელი მოგვიანებით ლიტერატურათმცოდნეთა ნააზრევში, ან ვინაა იმ უცნობი მოგონების ავტორი?

თუ ვივარაუდებთ, რომ „შემლილი“ დაწერილია 1838-1839 წლებში, მაშინ უნდა გამოირიცხოს ის ფაქტი, რომ „შემლილში“ იგრძნობა გ. ჟუკოვსკის დრამატული პოემის, „კამოენსის“ ერთგვარი ანარეკლი, მით უფრო, რომ 1839 წლის მარტისათვის არის დასრულებული პოემა.

მიუხედავად იმისა, რომ გ. ერისთავს, რომ „შემლილმა“ განიცადა გ. ჟუკოვსკის დრამატული პოემის „კამოენსის“ გავლენა, მით უფრო, რომ კამოენსი სწორედ „შემლილში“ გვხვდება, ბეგლარის მონოლოგში, რომელშიც საოცარი გულისტკივილია გადმოცემული მისი, როგორც პოეტის, ვერგაგების გამო. ლიტერატურათმცოდნეთა ნააზრევი „შემლილის“ ანალიზისას უფრო მის შინაარსს მისდევს და იმ კოლიზიას, რაც ტასოსა და ბეგლარის ტრაგიკული სიყვარულის ირგვლივ ვითარდება.

პოემაში ბეგლარი უცხოეთში განათლებამიღებული ყმაწვილი პოეტია, რომელიც რომანტიკულ სიყვარულს შეუპყრია. მისი დაწუნება პოეტობის გამო შეურაცხმყოფელია. ამიტომაც ცდილობს გაამართლოს თავისი არსებობა და მისი, როგორც რიგითი მოქალაქის, უფლება. ამიტომ ოცნებით აღმოხდება:

„მოდით მერცხალნო, მომეცით ფრთენი.
მიწით შევიქმნე აღმა საფრენი!
აღფრინდე მაღლა და კვალად მაღლა,
რომ ვერ ვხედვიდე ქვეყანას დაბლა;

გავშალო ფრთენი
 სანავარდენი,
 ვნახო რა მზისა
 შარავანდენი,
 მერე რძის გზასა,
 ვარსკვლავთა კვალსა,
 შევუდგებოდე
 მნათობთა სვლასა!
 მთვარისა ვრცელსა,
 დამესა ბნელსა.
 განვჩხრეკდე მასში
 საცხოვრებელსა!...
 გარნაღა ვაი! მე ღვთისა ქმნილი,
 ვარ ამა მიწას, მაგრა მიკრული!“

(ერისთავი, 1936:103).

და ამ დროს ერები, მომღერალთ მტერნი, სავსენი შურით, რომლებმაც არ იციან, როგორ იზადება ლექსი, უწოდებენ პოეტს სამარცხვინო სახელს, გიჟს, ლოტრანგს. ერთიანად არიან გამსჭვალულნი დიდი პოეტების ტორკვატო ტასოს (რომლის ფასი ვერ გაიგეს და შტერი უწოდეს), ბაირონის (რომელსაც დასცინეს და განაშორეს მშობლიურ კუთხეს), დანტეს (რომელსაც მტრად გაუხდნენ) მიმართ, იქნებ ისიც მოიძულონ გამოენსივით, რომელიც მოკვდა მშვიერი. თუ ფრაზის „თქვენში არ იყო გამოენსი მოკვდა მშვიერი?“ წყაროდ დ. გამეზარდაშვილი ასახელებს კომედია-პოემა „შემლილს“, „ლუზიადების“ ქართულ ენაზე მთარგმნელს პოეტ ჯემალ ინჯიას მოჰყავს გ. ერისთავის მეორე ცნობილი კომედია „დავა“. აღმოჩნდა, რომ ბეგლარის მონოლოგი („შემლილში“) და „დავის“ პერსონაჟ ბეგლარისა მესამე მოქმედებაში, ერთი და იგივეა **სტრიქონიდან**

ბეგლარ

„ჩემო გულისა აღმაშფოთო და ჩემო ბედო“

....

სტრიქონამდე

„იქნებ მეც ისე მოგიძულოთ, არვიც დაგნანდეთ!“

(„შემლილი“)

(გ. ერისთავი, 1936:105).

„ჩემო სულისა აღმაშფოთო და ჩემო ბედო,

....

„იქნებ მეც მისებრ მომიძულოთ არვიდ დაგნანდეთ“

(„დავა“)

(გ. ერისთავი, 1936:152).

აქ განსხვავებულია მხოლოდ:

ჩემო გულისა - „შემლილი“

ჩემო სულისა - „დავა“

და თქვენცა ერნო, მომღერალთ მტერნო, - „შემლილი“

და თქვენცა ერნო, მწერალთა მტერნო! - „დავა“

უწოდეთ შტერი - „შემლილი“

ვერ მოიგონეთ - „შემლილი“

არ მოიგონეთ - „დავა“

და ოვიდია რომისაგან რისთვის განაძეთ?... - „შემლილი“

და ოვიდია რომისაგან რისთვის განაგდეთ? – „დავა“

„დავის,, დაწერის თარიღს ასე გვთავაზობს შ. რადიანი: „ხელნაწერს 31 ფურცელი უკავია. გარეკანზე ვკითხულობთ: „დავა კომედია ხუთს მოქმედებაში თავადის გიორგის ერისთავის ჩემ (1840) წელსა“. რომ კომედიის დაწერის თარიღი 1840 წ. შემთხვევით ვინმეს მიერ არ არის დასმული, ჩანს იქიდან, რომ იმავე ფურცლის მეორე გვერდზე წერია: „დავა ანუ ტოჩკა და ზაპეტაია“ (ერისთავი, 1936:402).

თავად ტექსტი პიესისა პერსონაჟთა როლების შემსურლებლებისაგან არის ჩაწერილი, ნაწილობრივ კი „ზოგიერთის რუსულის ლიბრეტოსაგან“, რომელიც მშვენივრად არის შედგენილი დ. ყიფიანისაგან“ (ერისთავი, 1936:401).

„დავა“ პირველად დაიბეჭდა ჟურნალ „კრებულის“ 1871 წლის №5-ში.

დ. გამეზარდაშვილის ცნობით, გ. ერისთავმა მომდევნო წელს (პოლონეთში ყოფნისას) დაასრულა კომედია „დავა“, რომლის წერა საქართველოში (1839 წელს) დაიწყო (ქართული ლიტერატურის ისტორია, III, 1969:310).

იზადება კითხვა:

როდის და რა პერიოდში დაიწერა კომედია-პოემა „შეშლილი“ და პიესა „დავა“?

1838-1839 წლები პოლონეთიდან საქართველოში ჩამოსვლის ერთი წელია, როდესაც უნდა შექმნილიყო, ყოველივე ზემოთქმულის გათვალისწინებით, „შეშლილი“ და „დავა“. უკვე დაბრუნების შემდეგ ორივე ქვეყნდება: „შეშლილი“ „საქართველოს მოამბეში“ (ე.ი. დრამატურგის სიცოცხლეში) და „დავა“ ჟურნალ „კრებულში“ (გარდაცვალების შემდგომ).

ჩვენი ვარაუდით, სწორედ ვ. ჟუკოვსკის პოემა „კამოენსი“ უნდა გამხდარიყო გიორგი ერისთავისათვის წყაროდ, გამოეკვეთა სულით სუფთა, ჭეშმარიტი პოეტის სახე კომედია - პოემაში „შეშლილი“ და კომედიაში „დავა“. იგი იქვე იმეორებს ბეგლარის პერსონაჟსა და მის მონოლოგსაც, სადაც ავტორი ღრმა გულისტკივილს გამოხატავს გაუგებარი ბრბოს მისამართით და მაგალითად სხვა ტრაგიკულად ვერმიღებული პოეტების გვერდით ასახელებს კამოენსაც.

კამოენსის „ლუზიადების“ მე-7 ქებაში ინდოეთის ერთ მეფესთან მისული გამა გაცდებდა კედელზე გამოსახული მოხუცის ფრესკით, რომელსაც ერთ ხელში ვაზის ლერწი ეჭირა. აქ პოეტი მიმართავს ერთგვარ ლირიკულ გადახვევას და მსჯელობს პოეტისა და პოეზიის დანიშნულებაზე:

„არა ვყოფილვარ დაჩვეული ხალხისგან ჯილდოს,
ეს დამებედა და იმიტომ უფრო ვეგზნები,
რომ უნდა მათგან უსამართლო კირთება ვზიდო,
არც სიხარული და არც მოცლა მაწყენდა ვითომ
დაფნის გვირგვინი, ჯიუტი თმით ნაალერსები?
ცილნაწამები, ლაფდასხმული, სირცხვილნაჭამი,
დავიარები, როგორც ერთი ვინმე აჯამი“ (ინჯია, 2013:228)

იქნებ ამით იყო სწორედ ნასაზრდოები თვით ჰალმისა და ჟუკოვსკის პოემები?

დასკვნა. გიორგი ერისთავი პირველია ქართველი საზოგადო მოღვაწეთა, პოეტთა და დრამატურგთა შორის, რომელიც საზღვარგარეთ ყოფნის პერიოდში, ეცნობა რა ლიტერატურას (შლეგელს, პუშკინს, დმიტრიევს, ჟუკოვსკის და სხვ.) წიგნებსა თუ პრესაში, აყალიბებს მოდელს მისი თანამედროვე პოეტისა, რომლის გაგებაც თავადაზნაურულ თუ ვაჭრულ საზოგადოებაში უჭირთ, და, თუმცა „შეშლილი“ საკმაოდ პოპულარული ყოფილა იმ დროისათვის, კითხულობდნენ ხელნაწერში, იზეპირებდნენ, კომედია უფრო მკვეთრად გამოხატავს ბეგლარის სახეს და ეს მოხდა კიდევ 50-იან წლებში ქართული თეატრის სცენაზე. ამით უნდა აიხსნას კიდევ, ჩვენი ვარაუდით, გამეორებული მონოლოგები „შეშლილსა“ და „დავაში“.

2. „შემლილი“ და „დავა“ დაახლოებით ერთ პერიოდში უნდა იყოს დაწერილი. 1839-1840 წლებში, კერძოდ გ. ჟუკოვსკის „კამოენის“ პუბლიკაციის შემდეგ;

3. საზოგადოების მიერ უარყოფილი პოეტის სახე კამოენის „ლუზიადების“ მე-7 ქების 77-ე, 87-ე სტროფებით, ტრანსფორმირებული სახით გ. ჟუკოვსკის პოემაშია წარმოდგენილი. ვფიქრობთ, აქედან უნდა იყოს, ამოზრდილი გ. ერისთავის ნაწარმოებთა პერსონაჟის, ბეგლარის სახეც.

გამოყენებული ლიტერატურა:

akhali qartuli literaturis istoria I. (1972). *akhali qartuli literaturis istoria*, I, tbilisi: tsu. (ახალი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, (1972). *ახალი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I*, თბილისი: თსუ).

eristavi, G. (1936). *txzulebani*, tpilisi: federacia. (ერისთავი, გ. (1936). *თხზულებანი*, ტფილისი: ფედერაცია).

Kalandadze, A. (1985). *Qartuli jurnalistikis istoria, III, (1863-1871)*, tbilisi. (კალანდაძე, ა. (1985). *ქართული ჟურნალისტიკის ისტორია, III, (1863-1871)*. თბილისი).

kamoensi, luis de (2013). „*luziadebi*“, targmani J.Injiasi, tbilisi: „chveni mwerloba“. (კამოენის ლუის დე, (2013). „*ლუზიადები*“, თარგმანი ჯ. ინჯიასი, თბილისი: „ჩვენი მწერლობა“).

Каптерева, Т.П. (1990). «*Искусство Португалии*, М.: «Изобразительное искусство».

kartuli literaturis istoria, III, (1969). *kartuli literaturis istoria, III*, tbilisi: „sabwota sakartvelo“. (ქართული ლიტერატურის ისტორია, III, (1969). *ქართული ლიტერატურის ისტორია, III*, თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“).

sazgvargaretis literaturis istoria, (1959). *sazgvargaretis literaturis istoria*, tbilisi: tsu. (საზღვარგარეთის ლიტერატურის ისტორია, (1959). *საზღვარგარეთის ლიტერატურის ისტორია*, თბილისი: თსუ).

qartuli realizmis sataveebtan, (2015). *qartuli realizmis sataveebtan*, tbilisi. (ქართული რეალიზმის სათავეებთან, (2015). *ქართული რეალიზმის სათავეებთან*, თბილისი).

ინტერნეტ წყაროები:

Жуковский В. А. <http://www.lit-info.ru/literature/author/zhukovskij-vasilij-andreevich.htm>

Камоэнс Luis De. *Драматическая поэма* <http://zhukovskiy.lit-info.ru/zhukovskiy/poemy/kamoens.htm> - 14.11.2020

<http://www.lit-info.ru/literature/author/voloshin-maksimilian-aleksandrovich.htm>). 14.11.2020